

Veto, veikka ja maanrahat

1. Milloin kaksi ihmistä on eri mieltä jostakin asiasta tai tositahtumasta eikä kumpikaan voi sillä hetkellä pitävästi todistaa väitettään oikeaksi, he saattavat mielipiteensä vankkumattomuuden osoittamiseksi tai oikeutensa saavuttamiseksi *lyödä* tai *panna vetoa*¹, mikä kautta Suomen ja laajasti muualla kansanomaisesti tapahtuu siten, että kiistelijät *lyövät* eli *panevat* oikeat kätensä lujasti yhteen kuten vilpittömässä, ystävällisessä tervehdyksessä ja pyytävät kolmannen puolueettoman henkilön *erottamaan*, samalla mainiten, mistä summasta vetoa lyödään, so. mitä häviöjä maksaa tai antaa voittajalle heti, kun veto on voitu ratkaista. Erottajaksi pyydetty henkilö kohottaa nyt oikean kätensä kämmensyrjällä ja painaa tai alta päin nostaa yhteen puristetut kädet erilleen, minkä jälkeen asiaa ryhdytään tutkimaan tai väitteen oikeutta kokeilemaan. Erottaja on siis todistaja ja ikäänkuin tuomari. Todennäköisesti hän entisaikaan vakavissa tapauksissa sai heti vedonlyöntisummat, *vedot*, p a n t t i n a haltuunsa luovuttaakseen ne sitten voittajalle. Uudenaikaisesti laillistettuna vedonlyönti jatkuu ravikilpailuissa, joissa totaalisattorikassanhoitaja toimii tavallaan erottajana ja väitteet koskevat vain voittajahevosta ja muita parhaita sijoituksia (asetukset 19:ntenä marraskuuta 1927 ja 24:ntenä helmikuuta 1930). Saman periaatteen mukaista mutta vielä enemmän pelkkään arvaukseen pohjautuvaa on urheiluotteluiden *veikkaaminen*, jolla Veikkaustoimisto Oy vuodesta 1940 lähtien kerää valtiolle ja voittajille rahaa.

Kansanomaisessakin vedonlyönnissä, etenkin lasten veikkauksissa, on usein kysymys kilpailusta: kumpi ennättää pikemmin?, kumpi uskaltaa? jne. Väittelyn ja vedon voivat aiheuttaa usein toisen kerskailevat sanat: hän jaksaa uida vuolaan virran yli, hän uskaltaa hypätä avattuun hautaan kirkkomaal-la, jne. Tämäntapaisia uhmavetoja vanha kansa on vieroksunut: »Elä mene uimahan uhalla, veikasta vesien päälle»². Toisaalta työsaavutuksia yms. koskevat vedot ovat vanhaan kansankulttuuriin kuuluvia vakinaisia ilmiöitä. Esimerkkinä mainittakoon Inkeristä talletettu mielenkiintoinen opetusruno Päivä ja neito, jossa kilpaileva neito kertoo:

¹ Sanonta *lyödä veto* tavataan kaikkialla maassa; sen rinnalla toiset, kuten *panna veto* (SS:n kokoelmissa: Heinola, Lemi, Nurmo, Sotkamo, Täräntö), samoin *käydä vetoon* (*käyvvää vaikka vetoo*, Tyrö), (tehdä) *vedon päälle* (Vampula, Vihti, Hattula), (tehdä) *vedon perästä* (Myrskylä, Kymi, Isokyrö, Konginkangas, Juva) ja (tehdä) *vedossa* (Nilsia) tai *vedolla* (Kurikka) ovat harvinaisia.

² Elias Lönnrot, Suomen kansan sananlaskuja, Hki 1842, n:o 1353.

Löin mä päivälle vetoa,
annoin kättä auringolle,
kumpi ehti ennen nousta
ja kumpi havata ennen,
neitonenko, päivänenkö.

(Martti Haavio, Kirjokansi, s. 179 ja 383)

2. Kansanomaisen viljelyn rinnalla *veto* sanalla on vanha virallinen käyttö oikeuslaitoksen piirissä. *Veto* on sen velvoitteen nimitys, jolla riitajutuissa haetaan muutosta alioikeuden tuomioihin. Kun kihlakunnanoikeus on tehnyt ratkaisunsa, se riitapuoli, joka on tyytymätön tuomioon — joka siis tosissaan on toista mieltä asiasta —, voi vaatia muutosta päätökseen siten, että hän ennen kahdeksannen päivän loppua tekee oikeudelle tai sen puheenjohtajalle vetoilmoituksen ja samalla maksaa *vetorahan*, 50 mk. Tämän johdosta tuomari antaa veto-osoituksen siitä, mitä vedon jatkamiseksi on otettava huomioon. Nyt asia siirtyy hovioikeuteen, jonne sen on saavuttava viimeistään 60. päivänä siitä, kun kihlakunnanoikeuden päätös julistettiin. Hovioikeus ratkaisee harkintansa mukaan kanteen — voisimme sanoa vedon — ja antaa oman päätöksensä. Se siis toimii ikäänkuin erottajana ja tutkii, kumpi puoli on oikeassa, alioikeus vaiko vetoaja.

Menetelmä on Ruotsin lain mukainen. Jo vanhimmissa lainsuomennoksissa ovat tuttuja tähän menetelmään liittyvät termit *heittää veto* (esim. Martti s. 110, Ljungo Maanl. s. 152), *laskea veto* (Martti s. 117—118; Ljungo Maanl. 104), *lyödä vetoa* (esim. »Jos mies tahto lautamiehiä washthan wetoa lyödhä nin lyökän wedhon ennen quin hän wannonut on», Ljungo Maanl. s. 151), *panna veto* (Ljungo Kaupunkil. s. 103), *täyttää veto* (Kollanius Maanl. s. 127) ja *vetää veto* (Martti s. 53; Ljungo Maanl. s. 33; Kollanius Maanl. s. 159) sekä verbi *vetoa* 'vedota', joka tavataan vasta Ruotsin Valtakunnan Lain suomennoksessa 1759 (»Sitalikin on Lalmannin-oikeus, johonga Kihlacunnan-oikeudesta wetoa taitan», s. 234, ks. myös s. 298).

3. Aikaisemmin *veto* on ollut laajemminkin yhteiskunnallisessa käytössä, nimittäin tarkoittamassa 'veroa' ja 'panttia', vieläpä 'sakkoa' ja 'kihloja'. Tunteman näihin merkityksiin saamme Kalevalan Kullervo-runon säkeistä:

Läksi viemähän vetoja,
Maarahoja maksamahan (35: 73—74)

Alkuaan säkeet ovat kuuluneet laajalle levinneeseen Sisarenturmelusrunoon. Kaarle Krohn on ehkä epäillyt säkeissä jotain turmeltunutta tai »painovirhettä», koskapa hän »Suomen muinaisrunoja»-teoksessaan (s. 142) »peruspiirteinä» käyttää säkeitä:

Turo tuima, mies kavala
 Turun linnasta tulevi
 alta kaupungin ajavi,
 viemästä verojyviä,
 maajyviä maksamasta.

Lönnrot on kuitenkin ollut uskollinen alkulähteelleen, Kellovaarasta 1835 saamilleen säkeille — vain *maanrahat* hän on korjannut *maarahoiksi*:

Poika tuhman Tuuliaisen,
 Lapsi köyhän Keiretyisen
 Läksi viemäh vetoja,
 Maan rahoja maksamah (VR I 2, 954)

Lönnrotin lisäksi useat tunnetut kansanrunoutemme kerääjät ovat merkinneet nämä säkeet Miinoasta pohjoisessa Soanlahdelle saakka etelässä ulottuneelta alueelta.³ Useimmiten niissä tavataan muoto *vetoja*, harvemmin *vetoa*, *veduo* tai myöhemmin *vetorahoja*.⁴ Varhaisin ja samalla yleisintä tyyppiä edustava merkintä tavataan jo Gananderin sanakirjan käsi kirjoituksessa 1787 (III, aukeama 293 a): *Läxi wjemähän wetoja, maan rahoja maxamahan* 'reste at betala cronoutlegorna'. »Poika tuima Tuurikkainen» — tämän on Martti Haavio valinnut hänen nimikkosäkeekseen⁵ — oli siis kuljettamassa maa(kunna)n keskuspaikkaan veroparseleita, so. erilaisia elintarvikkeita, turkiksia ja rahaa.

Tältä veropohjalta saa ratkaisunsa myös Kuusamon seutujen vanha kansanomainen nimitys *Kahtiavetoinen maa*. Kun laajan pitäjän poikki kulkee Pohjanlahden ja Vienanmeren välinen vedenjakaja, niin saattaisi luulla, että nimi selittyisi siitä. Kyseessä on kuitenkin viittaus verotukseen. Täällä sijainneet vanhat Lapin kylät Kitka ja Maaselkä eli Kuusamo maksoivat aikoinaan veron sekä Ruotsin että Venäjän kruunulle kuten Kuolajärvi, Sodankylä ja Sompiokin.^{5a} Sama verotuksen kahtiajakoisuus vallitsi osittain uuden suomalaisasutuksenkin parissa, mikä vielä 1700-luvulla aiheutti riitaisuuksia, joiden yhteydessä syntyneistä asiakirjoista näkyy, että kyseessä todellakin oli alueen verotusoloja kuvaava termi. Niinpä muutamat Vienan talolliset valittivat Kuusamon käräjillä 1765, että neljä kuusamolaista oli kaatanut kaskan ja laiduntanut porojaan heidän puolelleen rajaa. Kuusamolaiset selittivät, että kyseinen kaski sijaitsi »på det så kallade *Kaxiwettonenma*, eller på det landet,

³ Esim. VR I, 956, 968, 969, 971, 976, 977, 979, 980, 992; VII 734, 736, 739, 893 ja 894.

⁴ Myös tavataan säkeitä *Viemähän verojyviä* (IV, 92: 5, Venjoki) ja *Viemästä vetoperiä* (VII, 755: 9, Ilomantsi) ja *Viemähän vetoperiä* (VII, 892, Suistamo). Säe tavataan myös Kalevalassa *Vietyä vetoperänsä* 35: 75). Lönnrot on ottanut *vetoperän* myös sanakirjaansa merkityksessä 'skattandel', joka tuntuu keinotekoiselta.

⁵ Martti Haavio, Kirjokansi, Suomen kansan kertomaruoutta, Hki 1952, s. 114 ja 116.

^{5a} T. I. Itkonen, Suomen lappalaiset vuoteen 1945, I, s. 47; muutamat kylät, esim. Inari ja Utsjoki, olivat »kolmivetoisia», verottajina Ruotsi, Tanska ja Venäjä.

som Kusamo boerne betala skatt före både til Swerige och Ryssland». Vielä tarkempi selitys tavataan Kuusamon kirkkoherran apulaisen Elias Laguksen laatimassa Kuusamon kuvauksen käsikirjoituksessa, josta 1772 ja 1773 ilmestyi tunnettu lyhennelmä Ruotsin kuninkaallisen Tiedeakatemian Handlingarsarjassa. Eräässä silloin julkaisematta jääneessä nootissa mainitaan *Kahtiavetoisen Rajat* ja selitys »*kahtiavetoinen maa*: ett land som skattar till tvenne, men de facto plägar hela socken nämnas *Kahtiavetoinen*, emedan alla dess inbyggare nu för tiden till två kronor utgöra skatt». ^{5b}

'Vero' merkitys *veto* sanalla tavataan vielä kansankielessäkin. Karjalan sanakirjan kokoelmissa sanasta on tietoja koko itäkarjalaiselta alueelta Sohanansuusta Tverin Karjalaan saakka: *vetuo ajetah* 'veroa kootaan' Uhtua, Kiestinki, *vedo sellitettih* 'vero maksettiin' Suojärvi, *herran vedo* 'lampuotitilan maksu'. Tveristä *vedo* 'vero' on sekä K. F. Karjalaisen että Juho Kujolan muistiinmerkitsemä. Onpa se tullut mukaan 1820-luvulla Venäjällä tehtyyn Matteuksen evankeliumin tverinkarjalaiseen käännökseenkin (Matteus 17: 25, Suomi II: 4, s. 46: *Kestä vevon otetah* 'Keiltä ottavat veron'). Myös lyydiläismurteista (Kujola, s. 480 a) on useita merkintöjä, joista mainittakoon esimerkki Sununsuusta: *vedot ajatetau* 'veroja peritään'. — Aunuksen Säämäjärveltä on E. W. Ahtia huomauttanut, että *vedo* merkityksessä 'vero' tavataan vain yhdyssanassa *vedopeä*: *vedopeäh pannah* 'verotetaan', *minut vedopeäs heitettih* 'minut vapautettiin verosta'.

Vetopää 'skattdragande person' (Lönnrotin sanakirjan Lisävihko) ^{5c} on tässä yhteydessä varsin mielenkiintoinen. Kansankielestä siitä Ahtian merkinnän lisäksi on ainakin kolme muuta muistiinpanoa: K. F. Karjalaisen Uhtualta 1895 (*vetopeä* 'duša'), E. A. Virtasen Oulangan kunnan Oulangan ja Soukelon kylistä ja Hannes Pukin Pistojärveltä (*vetopeä* 'veroa maksava henkilö'). Virtasen esityksestä käy selville, että *vetopää* tarkoittaa vain mie s puolista verollepantua k r u u n u n veroa maksavaa henkilöä. ⁶ Pukilla on lisäys: »*Vetopää* on jokainen poikalapsi syntymästä hautaan saakka». Tässä on ilmeisesti kysymyksessä vanha säännös ja vanha tietynlaisen verovelvollisuuden nimitys, johon vielä palaamme.

'Sakko'-merkitys *veto* sanalla tavataan selvimmin Miehentappajaneitorunon inkeriläisissä toisinoissa, joista otamme esimerkiksi Martti Haavion normaalistaman säkeistön:

^{5b} Isak Fellman, Handlingar och uppsatser angående finska Lappmarken och lapparne I, Helsingfors 1910, s. 451 ja 453; Aimo Halila, Vienan Paanajärven miesten kirjelmä Länsipohjan sotilasviranomaisille v. 1772. Hist. aikakauskirja 1952, s. 5.

^{5c} Lisävihkon *vetopää* ei ole peräisin suomen murteista, vaan se on saatu Arvid Genetzin Venäjän Karjalan Sanakirjasta, jonka ainekset on koottu 1871 ja julkaistu 1881: *vedo-peä* 'veron-alainen henki' (Suomi II: 14, s. 156).

⁶ E. A. Virtanen, Itäkarjalaisten kalastusoikeudesta ja -yhtiöistä, Hki 1950, s. 63—64.

Sanoi Antti neitoselle:

»Oi Kati, verinen huora! Tapoit miehen, saatoit pääsi,
saatoit sakkohon isosi, veikkosi rahan vetohon.»

(Kirjokansi, s. 108)⁷

Entisinä aikoina murhakin voitiin sovittaa rahasakolla. Kun on rahasakosta kysymys, niin tietenkin odottaisi yhdyssanaa *rahaveto*. Sellaisena se tavataankin vanhan Kaukamois-runon yhteyteen joutuneena. Kaukoi sanoo:

»Jo tein mitä en pitänt,
Tapoin miehen, saatoin pään,
Vahinkoon vanhempain,
Velloin raha vet(t)oon»

(VR IV, 1319: 65—69; Törneroo Tyröstä 1859).

Muista tähän kuuluvista *vedon* merkityksistä on vielä mainitsematta 'kihlat', joka on pantu muistiin Uhtualta. Kun kihla aikaisemmin tarkoitti avioliittolupauksen täyttämiseksi kolmannelle henkilölle häihin saakka luovutettua panttia (Vir. 1951, s. 271), niin tämäkin merkitys on odotuksenmukainen. Toisaalta muistettakoon, että *kihla* puolestaan tarkoittaa 'vetoa' laajalla virolais-vepsäläis-karjalais-lyydiläisellä alueella: vir. (Wiedemann) *kihla lööma teisega* 'mit Jemandem wetten', lyyd. (Kujola) *kihlad iskedah, panemme kihlois*, veps. (Peltola) *isikkam keh.a.* — Varsinainen pantin merkitys, josta nyt on viitteitä vain Itä-Karjalasta, on *vedolla* aikaisemmin ollut länessäkin. Niinpä paimiolainen Henrik Florinus on tulkinnut sanakirjassaan 1678 latinan *pignus* ja saksan *Pfand* sanat suomeksi *Panti*, *weto* (v:n 1733 painos, s. 103).

4. Edellä ohimennen mainittu *veikka* on *vedon* ensimmäisen merkitysryhmän täydellinen deminutiiviluonteinen synonyymi. Useimmiten *lyödään veikkaa*, harvemmin *pannaan veikkaa*. Muitakin käyttötapoja on: *kantavat veikassa* (Utajärvi), *oli pantu viinahalli veikkaan* (Puolanka), *juoksivat veikalla* (Kemi), *veekam perästä, veom perästä läks* (Konginkangas). Sana tavataan *vedon* rinnalla laajalla alueella Itä- ja Pohjois-Suomessa; Sanakirjasäätiön runsaan kokoelman tiedonantojen mukainen eteläis-läntinen raja kulkee Parikkalan, Haukivuoren, Konginkankaan, Nivalan ja Revonlahden kautta Hailuotoon. Esimerkit osoittavat, että *veikka*-tapaukset ovat jonkin verran keveämpiä kuin varsinaiset *vedonlyönnit*. *Veikata* verbistä on pari kolme merkintää ('lyödä vetoa'); *veikkailla* 'tarjota vetoa' (Puolanka), 'uhata lyödä vetoa' (Kontiolahti) ja 'kiistellä *vedonlyönnein*' (Kangasniemi, »satunnainen»). Viimeksi mainittu samoin kuin Kannuksesta saatu oppineen kerääjän merkintä *veikkailla* 'kiistellä'

⁷ *Veto* tavataan vain runon inkeriläisissä toisinoissa: VR IV, 1, 540: 34; 1319: 69 ja IV 3, 4141.

lienevät Kalevalan vaikutusta — molemmat kerääjät ovat opettajia. Kalevalasta tutut säkeet:

Veikaten venettä veisti		Kilvan kiskoivat urohot	
Purta uutta uhkaellen	(8: 145)	Miehet veikaten vetivät	(43: 94)

puolestaan näyttävät olevan Lönnrotin muodostelemia, sillä varsinaista kansalta saatua muistiinpanoa niistä ei ole. Säkeiden pohjaksi Väinö Kaukonen⁸ on esittänyt sananparsimaiset »Väinämöisen kiellot»:

Kovin kielti Väinämöinen,
Epäsi Kalevan poika,
Lähtiä uimahan uhasta
Veikasta vesien päälle (VR I 3, 2014),

joissa veikka esiintyy normaalissa käytännössä. — Kun toisaalta kiihkeätkin väittelyt ja sanomiset ratkaistaan lyömällä veikka, niin on luonnollista, että veikka ainakin tuntuu merkitsevän myös kiistaa, riitaa, toraa. Niinpä Ganander (III, 295) on veikan kohdalla viitannut sanaan *harkka* (»*Ej meidän välillä ole ollut sanan harkkaa*», ei siis veikan aiheita). Veikan merkitykset, jotka suurimmaksi osaksi ovat periytyneet Lönnrotin sanakirjaankin, Ganander esittää seuraavasti: 'grell, agg; täflande, kappande, simultas, certatio . . . *pannaansta veikka* — låt oss hålla wad. *Ej ole veikkoa* — är ej at kappas, slå wad; *Weikka* 'weto, wad'.

Kun kaikki tiedot *veikasta* ovat alueelta, jolla *t:n* heikkoa vastinetta edustaa kato, niin lienee täysi syy liittää *veikka* samaan sanaperheeseen kuin *vetokin*: **veðikka* > *veikka*⁹, vrt. *tade: taikko*.

5. Mutta onko yhteinen kantasana *vetää* vai mikä on *vedon* ja *veikan* alkuperä?

E. N. Setälä on ilmaissut yleisen mielipiteen kirjoittaessaan: »Luullakseni useimmissa *vetoaminen* (ruots. *vädja*) herättää assosiatsioonin *vetämisen* kanssa; puhutaanhan muuten *vetorahoista*, ja kansanmies sanookin *vetävänsä* asiansa korkeampaan oikeuteen.» Setälä näyttää siis otaksuneen kuten jo aikaisemmin A. V. Koskimies, että oikeustermi *vedota* on lainaa ruotsin *vädja* verbistä ja että siitä olisi muodostunut täällä ns. kansanjohdannainen.¹⁰ Mitä nimenomaan lakitermeihin tulee, Paavo Pajula pitää niitä puolestaan suorina lainoina,

⁸ Väinö Kaukonen, Elias Lönnrotin Kalevalan toinen painos, s. 157, säe 515; s. 59, säe 145.

⁹ Kaakkoisviron *võiki* 'um die Wette' (Wied.) lienee etuvokaalisena pidettävä erillään *veikka* sanasta ja yhdistettävä ehkä liivin *veikslø* 'wetteifern' sanaan, johon Kettunen on liittänyt myös viron *võistelda* (Liv. Wb. s. 482). Näissä 'kilpa' ja 'kiista' ovat olennaisia merkityksiä.

¹⁰ E. N. Setälä, Kielitutkimus ja oikeakielisuus, s. 159; A. V. Forsman, Suomenkielen kansanjohdannaisista, Valvoja 1891, s. 12; Setälän vaihtohtoinen kanta: FUF XIII, s. 470.

jotka palautuvat ruotsalaisiin esikuviinsa, *wädh* ja *wädhia* sanoihin.¹¹ Asiaa on kuitenkin syytä vielä tutkia tarkemmin ja laajemmassa yhteydessä.

Edellä selostettujen *veto*, *veikka*, *vetoa* sanojen merkitykset ovat vaikeasti liitettävissä *vetää* verbin muuten laajaan merkityskenttään. Sen sijaan niitä on mahdotonta pitää erillään mainitusta skandinaavisesta sanaperheestä, sillä täsmälleen samat merkitykset tapaamme muinaispohjoismaisella *ved* 'pantveto' -sanalla. Valaiseva on mpohjoism. verbi *vaepia*. Sen ensimmäinen merkitys vielä keskiajalla oli 'panna vetoa oikeudessa', mikä maakuntalakien mukaan kävi siten, että eräissä riita-asioissa molemmat osapuolet antoivat vedon eli pantin (*vaep*, *wädh*) kolmannelle taatulle henkilölle (mruots. *taki* 'takuumies'), joka sitten luovutti ne jaettuna tuomarille ja voittajalle¹² — osansa sai myös tuomioistuin. Muistoa tästä on edellä selostettu vetoraha-, vadepenning-systeemi, joka myös tavataan Ruotsin maakuntalaeissa. Varsinaisissa yksityisoikeudellisissa riita-asioissa normaali oikeudenkäynti alkoi siis vedonlyönnillä eli pantin antamisella takuumiehen haltuun. Jo se seikka, että riitapuoli uskalsi panna vedon, osoitti, että asettamalla reaalisen panoksen peliin hän luuli olevansa oikeassa. Hän siis uskalsi antaa vieraiden miesten tutkia asiansa. Siten hän oli »vetoansa parempi», kuten lounaissuomalainen sanontatapa ilmaisee likimääräisen asiain tilan.¹³ Vetonsa pantua asianomainen ei voinut enää ilman sakkoa luopua kesken jutusta. Jos esim. kaksi kylää riiteli maapalasta, niin kaikki isännät, jotka olivat oikeuskäsittelyn alkamiseksi panneet osansa vetoon, pysyivät siinä, vaikka joku arka häviön uhatessa olisi halunnut luopua ennen tuomiota. Kesken eronneen oli maksettava sakkoo 3 mk — siis huomattavan paljon. Erillään pysyminen oli ilmaistava ennen jutun alkamista kieltäytymällä vedosta.¹⁴

Mitä nimenomaan lainsuomennoksissamme tavattavaan sanontaan *heittää*, *laskea*, *lyödä* tai *vetää* *veto* tulee, näyttää niiden asemessa alkutekstissä melkein aina olevan vain verbi *vaedhia*. Maakuntalaeissa sen sijaan tavataan sanontoja *saetja vaep* 'panna veto', *laeggia veeþ* 'laskea veto', *framkasta vaep* 'heittää veto'; muinaisislannissa myös *aptr ved* 'vedon perästä'; sananmukaisesti asia 'saatetaan vetoon' taise 'on vedossa': *i vaedh*.¹⁵ Asiallinen ja sanallinen yhteys on siis aivan ilmeinen, eikä niitä voi äänteellisestikään pitää muuna kuin mitä läheisimpinä sukulaisina. Mr. *wädhia* ja *wädh* antaisivat suomeen lähinnä muodot *vätää* tai *vetää* ja *väti* tai *veti*; jälkimmäiset *e*:lliset muodot ovat varsin tavallisia, milloin umlaut-tapauksissa kyseessä on ns. Uplannin *ä*,

¹¹ Paavo Pajula, Ensimmäinen lainsuomennos Hki 1955, s. 185, ks. myös s. 134 ja 303.

¹² C. J. Schlyter, Ordbok till samlingen af Sveriges Gamla Lagar, Lund 1877, s. 783; Sven Bergendal, Bidrag till de svenska rättsmedlens historia, Uppsala 1916, s. 10, 14 ja 24.

¹³ Taisto Raumala, Eräistä approksimatiiviadverbeistä, s. 470 tässä Virittäjän vihossa.

¹⁴ Ks. esim. Suomen kielen muistomerkkejä II, 1, s. 53.

¹⁵ Karl v. Armira, Nordgermanisches Obligationenrecht I, Leipzig 1895, s. 194—200 ja II, s. 63.

joka muistutti suomalaista *e:tä*, esim *hekuma* <mr. *hägome*, *herastuomari* < mr. *häradsdomare*, *herttua* < mr. *härtogha* jne.

Ilmeisesti jo muinaisaikana on silloisen Uplannin ruotsin *vädhia* suomea puhuvan kielessä assosioitunut oikeus- ja sopimusterminä omaan laaja-alaiseen *vetää* verbiimme, mistä saatiin tuttu johdannainen *veto*. Näin on käynyt ainakin ensimmäisille kirjallisille lainsuomentajillemme — heitä ennen on tietysti jo ollut suomenkielisiä ruotsalaisten lakien muistajia, pitäjäntuomareita, joiden oli termeistä selvittävä myös kärjärahvaan omalla kielellä. Ehkä juuri heidän tapaansa Herra Martti, Ljungo Tuomaanpoika ja Abraham Kollanius ovat kääntäneet alkutekstin *vaedhia* verbin usein sanoilla *vetää vetoa*, esim. Martti: »Jos wetä mies wetoa kihlakwnnan päämiestä vastaan, nijn wetäkän syyn sanoia 12 äyryn päälle, ja kihlakwnnan päemies 3 mk päälle laki miehen ala, — — —» (s. 117: 33—); vastaavasti Konung Christoffers Landslag: »Vaediar man mote heredz höffdingia, tha waedi malsegande XII öra oc heredshöfdinge III mark wndher lagman (kärjäaasiain kaari XXXVIII). — »Ei mahda mös yxikän sitä nimitöstä wastan wetoa wetä» (s. 119: 4); vastaavasti: The nempd maa engen waedia mot». — »Nyt heitä Talonpoica eli kihlakunnan päemies wedhon laki miestä wastan, nijn wetäkän Talonpoica . . .» (s. 118: 5); vastaavasti: »Nu waediar bonde eller heredzhöfdinge moth laghmanne, waedi bonde . . .» Vasta vuoden 1734 lain suomennokseen tulee verbi *vetoa*; myöhemmin se korvautuu *vedota* sanalla, joka puolestaan tavataan Renvallin sanakirjassa (1826), ja alkuperäkin on siinä merkittynä: »Sv. *vädja*.»

Myös kansanomaisilla sanonnoilla *lyödä veto*, *panna veto*, *käydä vetoon* on tarkat vastineet skandinaavisella taholla, esim. tanskan *slaa til veds*, *slaa til vaeds*, *saette et ved*, (murt.) *Jeg setter vedde*¹⁶, ruotsin *slå vad*, *slå våss*, *ingå vad* jne.; myös merkitykset ruotsin kuten tanskankin kansankielessä ovat samat: *pant*, *borgen*, *vad*, *aftal mellan två eller flere personer, som påstår motsatta saker*.¹⁷

6. Samoissa merkein mnorj. *vaedjan* tai s. *vetää* sanojen vaikutuksen alaisena on muodostunut myös vastaava Norjan ja Ruotsin lapissa tavattava sana: lpR (Lindahl—Öhrling) *wäto* 'pignus certatio, sponsio, vad', *wätot*, *wätotet* 'pignore certare, slå wad'. Sanat tavataan lapin murteissa ainakin Koltta-könkääle saakka idässä. Sielläkin esiintyvät sanaliitot »lyödä vetoa» (*veäda tšasked*), »panna vetoa» (*v. pijjed*) ja (tehdä) »vedon edestä» (*v. oudest*).¹⁸ Norjan lapin (Nielsen III, s. 853) *vättet* vastaisi äännteellisesti tarkoin suomen *vetää* verbiä ja lause *vēðii dām væðo* 'inngick det veddemålet' voisi olla suomeksi:

¹⁶ Ordbog over det danske sprog 27, København 1954, p. 634—641.

¹⁷ J. E. Rietz, Svenskt dialekt-lexikon, Lund 1867, s. 786.

¹⁸ Toht. T. I. Itkosen ystävällisen ilmoituksen mukaan.

»veti vedon»; kuitenkin lapissa *vetet* sanalla ei ole vetämisen merkitystä. Aikoinaan J. Qvigstad on arvellut, että lpN *vetto* olisi saatu s. *veto* sanasta, mutta myöhemmin hän on alkulähteeksi maininnut mnorj. *veðjan* huomauttaen myös sanasta *veto*.¹⁹ K. B. Wiklund on viitannut vain *veto* sanaamme.²⁰ Lappiin sana on luultavasti saatu molemmilta tahoilta. Ainakin Lindahlin—Öhrlingin Ruotsin lapin sanakirjassa (s. 569) v. 1780 mainittu uskonnollinen termi *wätto raje* 'curriculum' on selvä muodostelma ruotsin sanasta *vädjobana* 'elämän kilvoitus'. — Onko Virossa »kihlan lyömisen» ja »käden lyömisen» (*käe lööma* Wied. s. 279) ohella tavattava harvinaisempi (?) »kihlan veto» (*kihla vedu, kihla vedama*, Wied. s. 1482 ja 1484) suomen vaikutusta tai jotain vanhempaa perua, jää tässä vaille selitysyrittystä.

7. Mutta miten tähän asiasikermään liittyvät edellä mainittu *vetopää* 'verovelvollinen miehenpuoli' ja vedon merkitys 'vero'?

Kyseessä ei lieneäkään tavallinen »vero», vaan alkuaan eräänlainen »henkירה» eli pantti siitä, että maksajan henki säästettiin niin kauan kuin hän alueensa, *maansa*, herralle maksoi sopimuksen mukaiset *vedot*, siis pantit päästään. Kuten riita-asia *vetorahassa* raha oli panttina vedon edellyttämän tutkimussuorituksen ja tuomion saattamisesta päätökseen, oli *vetopäälle* oma pää panttina siitä, että hän suoritti sen, mitä oli luvannut tai paremminkin sen, minkä hän oli pakosta velvoitettu maksamaan. Näin ollen kyseessä oli varsin vanha muinaisaikainen verotustapa, ehkä juuri ensimmäisen *pääveron* kantaminen. Väinö Voionmaa tutkimuksissaan on esittänyt, että se (raha)vero, joka uudenajan alussa tunnettiin *pääveron* nimellä, on aikaisemmin kuulunut »kuninkaan kinkeriin», joka pitkälle kehittyneenä tavataan meillä 1300-luvun lähteissä mutta joka todennäköisesti on hyvin paljon vanhempi.²¹ — Vanhimpia »kruunun» taholta suomalais-karjalaisella alueella toteutettuja velvoitteita ovat olleet turkiksista ja parhaista kalastamoista maksetut verot. Nyt on mielenkiintoista todeta, että sillä perifeerisellä alueella pohjoisessa Itä-Karjalassa, jossa vielä on miespuolisen kruunun verovelvollisen nimenä tavattu *vetopää*, vanhojen kalavesiyhteisöjen jäsenperheiden pato- ja muut kalastusosuudet ovat riippuneet kruununveroa maksavien miespuolisten perheenjäsenten, *päiden* eli *vetopäiden* lukumäärästä. Leskiemäntä, jolla ei ollut poikaa, ei päässyt pyyntiin osakkaaksi. Rasitusten ja osuuksien perustana oli vain *pää*; jaossa seurattiin vain *päälukua*, joka oli miesten määrä. Esim. Kiestingin Pontselen

¹⁹ J. K. Qvigstad, Beiträge zur Vergleichung des verwandten Wortvorrathes der lappischen und der finnischen Sprache, Helsingfors 1881, s. 119, Acta Soc. Scient. Fennicae XII; sama, Nordische Lehnwörter im Lappischen, Christiania 1893, s. 354.

²⁰ Entwurf einer urlappischen Lautlehre, s. 173 (SUST X, Hki 1896); samoin Eliel Lagercrantz, Lappischer Wortschatz, Hki 1939, s. 997, n:o 8570.

²¹ Suomalaisia keskiajan tutkimuksia, Porvoo 1912, s. 19 ja 253.

lohpadossa olivat jaossa mukana kaikki 15 vuotta täyttäneet kalastusyhteisön miehenpuolet.²² Sama tapa vallitsi kolttalappalaistenkin parissa, mutta siellä pääsivät jo puolentoista vuoden vanhat poikalapset mukaan.²³ Kyseessä on siis hyvinkin vanha velvollisuuksien ja oikeuksien jakamistapa, joka muistuttaa muinaispohjoismaista *manttaali* (r. *mantal* < *mannatal* 'miesten luku') -systeemiä. Onhan siinäkin aluksi ollut kysymys vain verovelvollisten miesten luvusta²⁴, miesten, jotka sopimus tai velvoite on sitonut alueensa päämieheen. Jotakin samanlaista voimme ajatella myös vuosisatain takaisista vetopäistä.

Jos kuvittelemme Karjalan oloja esim. viikinkikaudella samassa hallinto-systeemissä, jota olen esitellyt tutkielmassani Kihlakunta (Vir. 1951, s. 259—274), niin sopii siinä kuvailtuun alueellisen panttivankisysteemin yksityiskoh-taiseen toteuttamiseen mitä luonnollisimmin se, että jokainen kihlakunnan tai isomman alueen miespuolinen jäsen oli sidottu maksamaan määrävendon siitä, että sai pitää päänsä. Tässä jälleen mpohjoism. *veð* on terminäkin tarkahko asiallinen vastine. Kuuluu saksalainen oikeustutkija Karl von Armira, joka on perinpohjin analysoinut kaikki muinaispohjoismaisen oikeuden lähteet, mainitsee *veð* käsitteestä, että siinä on paljon epävarmaa etenkin maallikkokäytössä, mutta jatkaa: »sicher ist doch andererseits, dass mit *veð* der Zustand einer Freiheitsbeschränkung bezeichnet werden will» (mt. II, s. 63).

Vahvin veto oli tietysti oman päänsä tai kaulansa lupaaminen. Entisinä aikoina se ei yksityistapauksissakaan ollut harvinaista, kuten näkyy säilyneistä kirjallisistakin maininnoista. Niinpä keskiaikaisen tarinan mukaan »Didrik af Bern» (= itägoottien kuningas Teodorik, kuoli 526) ilmoitti hunnien luota lähtiessään kuningatar Erchalle: »star mit huffuod i wäd for tik»²⁵ ja vanhassa Eerikin kronikassa on mm. säe, josta käy ilmi, että muutamat olivat panneet kuninkaalle päänsä vetoon: »the haffdo sath til wädh hoffwodit»²⁶. Kotoisena esimerkkinä mainittakoon kappale laamanni Henrik Steininpoika Renhufvudin kirjeestä Sten Svantenpojalle Rymättylän Poikosta 16. toukokuuta 1512: »Han (Didrik Hannunpoika) haffer . . . sath sin halse til wädz at han skal blifue fogthe pa Abo sloth innan mädsommars dagh nästkommande».²⁷ Mainitut esimerkit ovat vain lauseparsia, mutta ne eivät ole syntyneet ilman

²² Runsaasti arvokkaita tietoja yhtiökalastuksen toteuttamisesta on E. A. Virtanen esittänyt teoksessaan »Itäkarjalaisten kalastusoikeudesta ja -yhtiöistä», s. 46—86.

²³ Kustaa Vilkuna, Kolttalappalaisten merikalastuksesta, Suomen Museo 1929, s. 63—64; V. Tanner, Antropogeografiska studier inom Petsamo-området, Fennia 49, 4, Hki 1929, s. 357.

²⁴ Elof Hellquist, Sv. etym. ordbok I (1946), s. 626.

²⁵ Sagan af Didrik af Bern, utg. G. O. Hylten-Cavallius 1850, s. 192.

²⁶ Svenska medeltidens Rim-Kröniker I, Stockholm 1865, säe 4031.

²⁷ E. Grönblad, Nya källor till Finlands medeltidshistoria, Köpenhamn 1857, s. 548.

lujaa todellisuuspohjaa. Muinaisaikana pää todella voitiin panna tai voi joutua vetoon, mutta se voitiin myös lunastaa rahalla tai joillakin muilla lunnailla; rikostapauksissakin, joista muuten olisi seurannut kuolemanrangaistus, voitiin maksaa rahavero: *leysa hofud sitt* 'lunastaa päänsä', *leysa aptr ved* 'lunastaa vedon perästä' (Armira mt. II, s. 63), kuten muinaislannissa sanottiin. Tällaista tapausta kuvaa elävästi myös Miehentappaja-neidon rangaistus. Runoilija ei ajattelekaan, että Kati tuomittaisiin Hannu Saksalaisen taposta kuolemaan, vaan esittää luonnollisena asiana, että perhe joutuu *sakkoon ja rahavetoon*. Isä ja veli olivat siis varakasta ja ylhäistä väkeä, köyhän perheen tyttö olisi menettänyt päänsä.

Vielä lisättäköön, että tämän erikoisen *vetopää* termin aikoinaan yleinen käyttö on ilmeisesti luonut pohjan kokonaiselle ryhmälle samoin muodostettuja ja merkityssisällöltään läheisiä yhdyssanoja: *syyppää, velkapää, vikapää*. Näillä kaikilla Lönnrotin sanakirjassa on ensimmäisenä merkityksenä 'skyl-dig', joka sopii myös *vetopäälle*.

8. Muinaispohjoismainen *ved* kuuluu laajalle ja voimakkaasti levinneeseen sanaperheeseen, joka tavataan gootista lähtien kaikissa germaanisissa kielissä sekä niistä lainautuneena ranskassa (*gage*), italiassa (*gaggio*) sekä keskiajan latinassa (*vadium*)²⁸, joten on mitä luonnollisinta, että se on aikoinaan lainautunut myös pohjoisgermaaniensa hallitseman Suomen alueelle. Mielenkiintoista on todeta, että gootin *gawadjōn* ja anglosaksin *weddian* ovat merkinneet myös 'kihlata', minkä on katsottu todistavan sitä, että »myös germaaniensa parissa jatkui indogermaani ostoavio» (Kluge—Götze, mk.). Parempi tulkinta näille merkityksille on edellä Uhtuan *veto* 'kihlata' -tapauksessa mainittu todellisuuteen perustuva asiapohja: kihlautuminen tapahtui antamalla molemmiin puoliin pantti kolmannen henkilön haltuun. Onhan eri tahoilla kantasanan ensimmäiset merkitykset 'pantti, velvoite, sopimus'; vaimon ostamiseen ne eivät viittaa.

Näin yksityiskohtiin saakka samoja merkityksiä tavataan *veto* pesyeellä sekä suomalais-karjalaisella että germaanisella taholla. Kysymyksessä ei kuitenkaan voi olla mikään vanha germaani laina, sillä ensitavun vokaalit voivat viitata vain muinaispohjoism. asuun, ja lainausajaksikin sopisi parhaiten viikinkiaika, jolloin pohjoismaiset pikkukuninkaat muodostelivat kauas Karjalaan saakka valta-alueitaan, panttidominaatteja, lainatakseni Jalmari Jaakkolan myöhemmistä tapauksista käyttämää termiä.²⁹

²⁸ Fr. Kluge — A. Götze, Etymol. Wb. d. deutschen Sprache, Berlin 1951, s. 873.

²⁹ Suomen sydänkeskiaika, Hki 1944, s. 339.

9. Tavallisten pienten hallintoalueiden eli *maiden* muinaista esiintymistä olen pyrkinyt osoittamaan parissakin tutkielmassa.³⁰ Todistuksiin haluaisin vielä lisätä Elias Lönnrotin edellä (s. 454) mainitun muistiinpanon

Läksi viemäh vetoja
Maan rahoja maksamah (VR I 2, 954, Kellovaara)

jälkimmäisen säkeen, joka mitä selvimmin viittaa hallinnollisen alueen ole-massaoloon. Oli siis »maan» keskuspaikka, jonne vetorahat oli määräaikana vietävä tai muuten seurasi rangaistus. Maa jakautui pienempiin alueisiin, verojen nautintaa varten muodostuneisiin pitäjiin tai kihlakuntiin, kuten seuraavat säkeet mainiosti kuvaavat:

Ukko kultanen kuningas,
Maan kesken mainittava
Kihlakunnan kiitettävä (VR IX 4, 17, Pihtipudas)

Genetiiviattribuutti »maan»(rahoja) osoittaa, että todella oli kysymys alueelle tai paremminkin sen johdolle kuuluvista rahoista eikä kunkin omistuksessa olevasta viljelysmaasta maksettavasta maaverosta. Genetiiviasuinen muoto esiintyy vain Gananderin (edellä s. 5), Lönnrotin ja Castrénin (VR I 2, 968. Miinoa 1839) sekä kerran Boreniuksen (I 2, 979. Latvaj. 1871) keräelmissä, siis vanhimmissa muistiinpanoissa; myöhemmissä on säännöllisesti nominatiivi: *maarahoja*, *moarahoja*³¹, ikäänkuin kysymys olisi maaverosta. Samassa sikermässä tavataan vielä kolmaskin tähän kuuluva veron nimitys:

Lähtipä viemähän vetuja,
Soattamaan savurahoja
Moarahojen maksentahan
(VR VII 1, 734. Soanlahti, Krohn)

Asiakirjoissa *savu* veroterminä mainitaan Karjalasta jo 1345 (Mustakirja, s. 69), jolloin siitä selvyuden vuoksi käytetään varsin vanhalta kuulostavaa karjalaista nimitystä: »røøk som kallas sudzsu» (= suitsu). Tässä asiakirjassa kuten vielä myöhemminkin *savu* Voionmaan mukaan tarkoitti »isäntälukua» eli alkuperäistä päälukua, mieslukua (mts. 65).

Maan verottajat olivat tavallisesti vieraita herroja, mikä kuvastuu sopivasti tämän runosikermän rajakarjalaisista toisoinnoista:

Viisas on Hannu Saksalainen,
Ajoi moalta moarahoja,
Kylistä vetorahoja (VR VII 1, 736 ja 739)

³⁰ Kihlakunta, Vir. 1951, s. 272—273; Maakunta ja Etelä-Pohjanmaa, Kytösavut VII, Vaasa 1956, s. 7—8.

³¹ *Maa-*, *moa-* tai *muarahoja*: VR I 2, 971, 976, 977, 979 a, b, 980 ja 992; VII, 732, 734, 736, 739 ja 892; *maajyviä*: VII, 755.

Ilmeisesti karjalaisten ja tietysti suomalais-hämäläisten muinaislinnojen tai varustettujen keskuskartanoiden ympärillä on ollut hallintopiirinä *maa*, jonka asukkaat — *maakunta* — ylläpitävät keskuspaikkaa ja ennen kaikkea elättivät sen päällikköä seuralaisineen. Päämiestä on voitu nimittää *maanherraksi* (Ganander) tai *maaherraksi* tai kuten virossa *maanvanhimmaksi*, jota esim. Martti käyttää ainakin kolmasti laamannin suomalaisena nimenä (Pajula, mts. 234); olihan maanvanhin aikoinaan myös alueensa korkein tuomari. Eräänlainen *maan* perillinen on *maakunta*, joka alkuaan ei ole ollut alueennimitys, vaan alueella asuvan ihmisyhteisön nimitys, siis *maan* asujamisto. *Kunta* sana on varhemmin, kuten Lauri Hakulinen hyvin perustellen on osoittanut³², merkinnyt 'ryhmää, ihmisjoukkoa'. Suomesta muinaislappiin lainautunut *magod'de* (< *maakunta*) tarkoittaa vieläkin yleensä ihmisjoukkoa ja erityisesti markkinoille matkustavaa rahvasta³³, jolloin »koko maakunta oli liikkeellä». Tällaisella »maakunnalla» oli yhdistävinä siteinä paitsi yhteinen verovelvollisuus myös yhtäläinen kielimurre, samanlaiset tavat ja yhteiset kokoontumispaikat, mistä oli enää lyhyt askel alueennimitykseen, jollainen maakunta nyt on. Vastaava kehitys on tapahtunut myös ruotsissa ja virossa. Mruots. *land* oli varhaisimmin 'enemmän tai vähemmän itsenäinen alue', sitten 'maakunta' (Hellquist, mt. I, s. 558); *land* on myöhemmin korvattu *landskap* sanalla. Virossa maa-systeemi on jo muinaisaikana ollut erittäin pitkälle kehittynyt, mutta *maa* on myöhemmin korvattu *maakond*-sanalla (Vir. 1951, s. 268—).

10. Suomalainen yhteiskunta on muinaisajasta lähtien kehittynyt voimakkaan germaanisen ja sitten erityisesti ruotsalaisen vaikutuksen alaisena, mistä monet lainasanat ja niiden ilmaisemat läntiset instituutiot ovat todisteina. Näihin on vielä lisättävä edellä selostettu panttivelvoite *veto*. Itämerensuomalaisten yhteiskunta on kuitenkin samalla koko ajan toteuttanut myös omatoimista vaikutteiden sulattamista ja edelleen kehittämistä. Kihlakuntalaitoksen rinnalla mainitsemme *pitäjän* (Vir. 1951, s. 267—268); *vedon* ja *lain* (< ruots. *lag*) rinnalla on mainittava ims. *säätää*, *sääty*, *sääntö* jne., joka jo varhain on sisältänyt myös yhteiskunnallisen veloitteen. Liiviläisten parissa — hehän esihistoriallisena aikana virolaisten kanssa olivat yhteiskunnallisesti pisimmälle kehittyneet ims. kansat — *sädō* (Kettunen) merkitsee 'lyödä vetoa' mutta myös 'sopia, olla velvollisuus (ziemen, geziemen), noudattaa, palkata, kelvata (taugen), järjestää, säätää'; Sjögrenin mukaan liiv. *sädōmi* on 'Vertrag, Wette, Bund, Contracht, Gebühr'. Viron *seadus* (Wied.) on 'järjestys, sääntö,

³² Lauri Hakulinen, Suomen *kunta* ja viron *kond* sukulaisineen, Pühendusteos Johannes Avikule 70. sünnipäevaks, Lund 1951, s. 93—100.

³³ Konrad Nielsen, Lappisk^oordbok II, Oslo 1934, s. 615.

tapa, laki, asetus, sopimus, liitto, testamentti'. Nämä säätää pesyeen merkitykset, joihin vielä liittyvät saman sanaperheen suomen ja lapin vastaavat yhteiskunnalliset ilmaisut³⁴, osoittavat voimakasta omavaraista kehitystä hajanaisista kotakunnista kohti lujempaa ja laajempaa keskinäisten sopimusten ja velvoitteiden sitomaa järjestynyttä yhteiskuntaa.

KUSTAA VILKUNA

Veto et veikka 'Pari et caution'

L'auteur décrit diverses formes populaires du pari, ainsi que l'emploi du mot finnois *veto* 'gageure' dans la langue populaire, dans l'ancienne poésie finnoise et dans la vieille langue littéraire. Il montre que *veto* a été employé dans les sens de gage, caution, amende et impôt. *Vetopää* 'tête de caution' est un vieux terme carélien pour homme contribuable. L'auteur démontre que *veto* et *veikka* (< *veðikka), synonyme de forme diminutive, ne sont pas des dérivés du verbe *vetää* 'tirer, etc.', comme leur forme pourrait le faire croire, mais qu'il s'agit d'un vieux mot d'emprunt scandinave (isl. *veð*, dan. *ved*, suéd. *vad*, anc. suéd. *vaep*, *vap*, etc.). Dans la plupart des cas, le mot, en finnois, a exactement le même emploi et la même signification que le mot *veð* dans les anciens textes de lois et les anciens patois scandinava-

ves. — Sur la base de différents vers des anciens poèmes et de divers contextes, l'auteur conclut que le mot *veto* a désigné à l'origine le plus ancien des impôts, la capitation ou »monnaie de tête», payée aux chefs de certains territoires conquis, appelés *maa* ou *kihlakunta* 'bailliage', comme, entre autres, aux conquérants de la Carélie, qui étaient semblables aux chefs vikings. Les hommes mettaient en quelque sorte leur tête en gage que l'impôt serait payé à temps. Pour ces rapports de sujétion, l'auteur renvoie à son étude *Kihlakunta* 'bailliage' (Virittäjä 1951, p. 259—274) et à l'étude de Paul Johansen: Der altnordische Name Ösels als verfassungsgeschichtliches Problem, Festschrift Karl Haff zum siebzigsten Geburtstag dargebracht, Innsbruck, Innrain 1950.

KUSTAA VILKUNA

³⁴ Mielenkiintoinen on lyydin *siättä* ja vepsän *säta* -verbin merkitys 'tehdä'. Aikaisemmin on mahdollisesti ollut kysymys vain kunnollisesta, siis tavan ja velvoitteen mukaisesta tekemisestä, mikä myöhemmin on laajentunut yleiseksi varsinkin sen jälkeen, kun varsinainen *tehdä* on joutunut eufemistisen käytön kautta uusiin ja vähemmän sopiviin merkitystehtäviin. Tällaiseen selitykseen antaa aiheen se, että vepsän *sädod* tarkoittaa 'naisen vaatteita' (Peltola) ja 'kauniita vaatteita' (Kettunen, LVHA I, s. 23) ja edelleen *sadata* 'puettaa' (Tunkelo, VKAH, s. 860), *sätäzhe* 'pukeutua' (lähinnä kai vain vaimosta: *možmeks tarbis sätäzhe* 'vaimoksi täytyy pukeutua', Kettunen, SUST 86, s. 261) ja *sädätädä* '(tütteid) kaasavariietega varustada' (Kettunen, LVHA I, s. 53). Kyseessä lienevät alkuaan ne vaatteet, jotka osoittavat vaimon sidonnaisen aseman, aviosäädyn, yhteiskunnassa, ja niihin pukeutuminen. Vanhassa heimoyhteiskunnassa juuri naisten oli mitä huolellisimmin pukukappaleillaan osoitettava yhteiskunnallinen asemansa: neitsyys, hairahtuneisuus, avioaolo ja leskeys. Vain näihin tunnuksiin sonnustautuneena hän oli »säädylinen», eli vepsäksi *sädokaz* 'hästi riides' (Kettunen LVHA, s. 53).